

УДК 368.5

І. Ю. РУДЬ, І. В. КОПИТІНА

м. Миколаїв

kiv161981@ukr.net

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Стаття присвячена систематизації проблемних питань, що гальмують розвиток вітчизняного страхового ринку. Розглянуто кількість страхових компаній, результати діяльності страхового ринку, зовнішні і внутрішні ризики, під якими перебуває страховий ринок. Дана характеристика основним показникам діяльності страхового ринку та проведено їх аналіз. Висвітлено вплив зовнішніх і внутрішніх ризиків на розвиток страхового ринку. Запропоновано перспективи розвитку страхового ринку України.

Ключові слова: страхування, страховий ринок, страхові компанії, ризики.

Досвід показує, що розвиток вітчизняного страхового ринку перебуває під дедалі наростаючим тиском процесів глобалізації та міжнародної інтеграції. За оцінками фахівців нині не існує у чистому вигляді національних страхових ринків, усі вони через експансію іноземного капіталу, через систему перестраховування ризиків на зарубіжних страхових ринках, створення спільних страхових компаній злилися в єдиний страховий простір та зазнали суттєвих змін. При цьому загострилися проблеми, пов'язані із забезпеченням економічної конкурентоспроможності в новому економічному середовищі. Розв'язання таких проблем в Україні потребує поглиблених досліджень у напрямках визначення позитивних і негативних факторів, які приносять в український страховий ринок зарубіжні страхові компанії, а також причин, що гальмують розвиток вітчизняного страхового ринку. Актуальність проблеми розвитку страхового ринку зумовлена необхідністю розробки ефективної стратегічної політики щодо забезпечення страхової діяльності в Україні.

Проблемам формування та розвитку страхування та страхового ринку в Україні присвячено ряд наукових праць, зокрема таких відомих науковців, як В. Алешіна, В. Базилевича, О. Філонюка, В. Фурмана, С. Осадця, Р. Пікус, З. Шелудько, О. Філонюка та інших вітчизняних та іноземних економістів.

Мета даної статті полягає в систематизації проблемних питань, що гальмують розвиток вітчизняного страхового ринку.

Страховий ринок – особлива сфера грошових відносин, де об'єктом купівлі-продажу

виступає специфічна послуга – страховий захист, формується пропозиція і попит на неї [1]. Учасниками страхового ринку є страхувальники, застраховані, вигодо набувачі, страховики, перестраховики, товариства взаємного страхування, страхові та перестрахові брокери, страхові агенти, актуарії, аварійні комісари, а також професійні об'єднання страховиків, страхових посередників та інших учасників страхового ринку [2].

Впродовж останніх докризових років страховий ринок динамічно розвивався, зростала капіталізація страховиків. Рівень охоплення страхуванням наземних транспортних засобів перевищував 50%, ризиків цивільної відповідальності власників наземних транспортних засобів – 70%. За темпами приросту премій страховий ринок у докризові роки далеко випереджав інші галузі економіки країни. З'явилися страхові компанії як з іноземними, так і вітчизняними інвестиціями, які надають послуги європейського рівня, впроваджують сучасні технології, готують кваліфіковані кадри, підтримують належний рівень сервісу, дотримуються показників ліквідності та платоспроможності.

Страховий ринок має два типи страхування – це СК «Life» та СК «non-Life». СК «Life» – страхові компанії, що здійснюють страхування життя, СК «non-Life» – страхові компанії, що здійснюють страхування видів, інших, ніж страхування життя. Загальна кількість страхових компаній у 2014 році в Україні становила 382, у тому числі: СК «life» – 57 компаній; СК «non-Life» – 325 компанія (табл. 1) [1].

Таблиця 1
Кількість страхових компаній

Показники	Роки				
	2010	2011	2012	2013	2014
Загальна кількість, у т. ч.	456	442	414	407	382
СК «non-Life»	389	378	352	345	325
СК «Life»	67	64	62	62	57

За січень – вересень 2014 року в порівнянні з аналогічним періодом 2013 року кількість страхових компаній зменшилась на 22 одиниці. За 9 місяців 2014 порівняно з аналогічним періодом минулого року, при зменшенні кількості страхових компаній, спостерігається деяке збільшення загальних активів на 2 315 млн грн, активів, які можуть бути використані для представлення коштів страхових резервів на 1 698 млн грн та збільшення обсягу сплачених статутних капіталів на 33 млн грн. Збільшення активів дозволених для представлення коштів страхових резервів, обумовлене збільшенням обсягів акцій на 7,9%, які складають близько 48,4% зазначених активів; коштів на поточних рахунках (на 13,2%); іпотечних сертифікатів (на 177,1%), цінних паперів, що емітуються державою (на 2,4%). Страхові резерви станом на 30.09.2014 порівняно з 30.09.2013 зросли на 2,6% за рахунок збільшення резервів зі страхування життя на 31,3%.

Основні показники діяльності страхового ринку показані в таблиці 2.

Основні показники діяльності страхового ринку за 9 місяців 2014 року характеризуються:

- скороченням обсягів надходжень валових страхових премій на 4283,4 млн грн (20,0%) та чистих страхових премій на 2577,0 млн грн (15,9%). Зменшення валових страхових премій відбулося з таких видів страхування, як: страхування фінансових ризиків (33,6%); страхування майна (26,6%); страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ (32,6%);

- страхування відповідальності перед третіми особами (34,8%); страхування кредитів (40,3%). Збільшення валових страхових премій на 188,2 млн грн відбулося з медичного страхування (безперервного страхування здоров'я);

- збільшенням валових страхових виплат/відшкодувань на 43,0 млн грн та чистих страхових виплат на 33,0 млн грн. У розрізі видів страхування збільшилась частка страхових виплат за такими видами страхування: автострахування (з 53,0% до 55,8%), медичне страхування (безперервне страхування здоров'я) (з 20,6% до 22,5%), страхування життя (з 2,6% до 4,1%). Водночас, частка чистих страхових виплат зі страхування фінансових ризиків значно скоротилася (з 8,0% до 1,1%).

Чисті страхові виплати з автострахування (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена картка») збільшилися на 6,4%. – зростанням рівня валових виплат до 21,5 % та чистих страхових виплат до 26,3 %. Ріст валових страхових виплат відбувся за рахунок істотного зменшення надходжень валових страхових платежів (-20,0%) при незначному збільшенні валових страхових виплат (+1,2%). Високий рівень валових страхових виплат спостерігався за видами добровільного особистого страхування – 40,4%, з обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів – 38,5%. Деяко нижчим є рівень валових виплат з недержавного обов'язкового страхування – 32,3%. Високий рівень чистих страхових виплат спостерігався за видами добровільного особистого страхування – 45,7%, з обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів – 39,1%, а також з недержавного обов'язкового страхування – 32,7%;

- зменшенням кількості укладених договорів страхування та перестрахування у т. ч.: договорів (крім обов'язкового страхування від нещасних випадків на транспорті) на 16,1 %; договорів з обов'язкового страхування від нещасних випадків на транспорті – на 5,2 %. зменшення операції вихідного перестрахування на 30,7% до 4499,3 млн грн. Зменшення відбулося за рахунок спаду перестрахування всередині країни на 33,2% до 3437,7 млн грн. [2].

Результати проведеного аналізу динаміки основних показників розвитку страхового ринку дозволяють стверджувати, що діяльність страхових компаній в сучасних умовах є нестабільною, має значний процент відхилення страхових премій у порівнянні з попередніми періодами страхової діяльності.

Водночас, як у період розвитку, так і сьогодні багато проблем страхового ринку залишаються не вирішені. Як наслідок, страховий ринок не забезпечує потреб суспільства в сучасних страхових послугах. На ринку існують страхові компанії, які практикують демпінг, не забезпечуючи при цьому виконання взятих на себе зобов'язань, прикриваючись недостовірною звітністю, яка не дає змоги оцінити реальний фінансовий стан таких стра-

ховиків, що спотворює можливість споживача зробити усвідомлений вибір.

Розвиток страхового ринку гальмує недосконале, застаріле законодавство, неефективні, непрозорі, непередбачувані та вибіркові правила державного регулювання і нагляд. Заходів, що вживаються для фінансового оздоровлення страховиків, виведення з ринку тих страховиків, які не мають можливості найближчим часом покращити свій

Таблиця 2.

Результати діяльності страхового ринку

Показники	Рік		Абсолютне відхилення, млн грн	Відносне відхилення, %
	2013	2014		
Кількість договорів страхування, укладених протягом звітного періоду, тис. од.				
Кількість договорів, крім договорів з обов'язкового страхування від нещасних випадків на транспорті, у тому числі:	30819,3	25845,5	-	-16,1
- зі страхувальниками - фізичними особами	26057,2	22827,9	-	-12,4
Кількість договорів з обов'язкового особистого страхування від нещасних випадків на транспорті	74863,3	70990,0	-	-5,2
Страхова діяльність, млн грн				
Валові страхові премії	21365,0	17081,6	-4283,4	-20,0
Валові страхові виплати	3622,1	3665,1	43,0	1,2
Рівень валових виплат, %	16,9%	21,5%	-	-
Чисті страхові премії	16220,9	13643,9	-2577,0	-15,9
Чисті страхові виплати	3555,0	3588,0	33,0	0,9
Рівень чистих виплат, %	21,9%	26,3%	-	-
Перестраховання, млн грн				
Сплачено на перестраховання, у тому числі:	6490,2	4499,3	-1990,9	-30,7
- перестраховиків-резидентів	5144,0	3437,7	-1706,3	-33,2
- перестраховиків-нерезидентів	1346,2	1061,6	-284,6	-21,1
Виплати, компенсовані перестраховиками, у тому числі:	567,0	395,2	-171,8	-30,3
- перестраховиками-резидентами	67,1	77,1	10,0	14,9
- перестраховиками-нерезидентами	499,9	318,1	-181,8	-36,4
Отримані страхові премії від перестраховальників-нерезидентів	266,4	-5,7	-272,1	-102,1
Виплати, компенсовані перестраховальникам-нерезидентам	100,0	6,3	-93,7	-93,7
Страхові резерви, млн грн				
Обсяг сформованих страхових резервів	13858,8	14216,1	357,3	2,6
- резерви зі страхування життя	3669,3	4819,2	1149,9	31,3
- технічні резерви	10189,5	9396,9	-792,6	-7,8
Активи страховиків та статутний капітал, млн грн				
Загальні активи страховиків (згідно з формою 1 (П(С)БО 2))	65804,9	68120,3	2315,4	3,5
Активи, визначені ст. 31 Закону України «Про страхування» для представлення коштів страхових резервів	36531,9	38229,5	1697,6	4,6
Обсяг сплачених статутних капіталів	15105,7	15139,1	33,4	0,2

незадовільний фінансовий стан, не достатньо. На неналежному рівні забезпечуються потреби ринку в кваліфікованому персоналі, насамперед, страхових агентів, андеррайтерів, актуаріїв, страхових інженерів, страхових детективів.

Через значний обсяг непокритих страхуванням ризиків у держави та в суспільстві бракує коштів на відшкодування шкоди або виникає необхідність використання коштів державного, місцевих бюджетів і суспільних фондів. У структурі українського ВВП невіправдано малою є частка класичного страхового ринку, на яку припадає близько 0,9 %, у той час як середньосвітовий показник становить близько 7 %.

Страховий ринок перебуває під дією значних як зовнішніх, так і внутрішніх ризиків. Основними з них є:

- глобальні ризики, зумовлені циклічним характером розвитку світової економічної та фінансової систем, неможливістю передбачити час та масштаб чергової кризи;
- макро- та мікроекономічні ризики, пов'язані, зокрема, із збереженням тенденцій до зниження темпів зростання національної економіки або окремих галузей, рівня інвестиційної активності, високих рівня інфляції та відсотків за банківським кредитуванням, низького рівня життя населення України, недостатнього рівня розвитку внутрішньої інфраструктури;
- фінансові ризики, що включають, зокрема, незадовільний фінансовий стан значної частини страховиків, низький рівень якості активів, залежність інвестиційних доходів від депозитної політики банківської системи;
- комерційні ризики, до яких, зокрема, належить посилення цінової конкуренції та загроза банкрутства значної кількості страховиків, зростання обсягу невиконаних зобов'язань між страховиками, в т. ч. за договорами перестрахування, та у відносинах з контрагентами і партнерами (банками, інвестиційними компаніями тощо) [3].

Таким чином, перспективами розвитку страхового ринку є:

1. Створення та розвиток інституціонального та інфраструктурного середовища, сприятливого для страхового бізнесу і виконання ним своїх функцій.

2. Успішне функціонування страхової системи, спроможної захистити майнові інтереси держави, громадян та господарюючих суб'єктів.

3. Формування незалежної, справедливої та компетентної контрольно-наглядової сис-

теми, спроможної забезпечити баланс між контролем за дотриманням встановлених правил і втручанням у діяльність суб'єктів страхової системи.

4. Встановлення процедур і правил, що забезпечуватимуть виявлення та врахування інтересів кожної групи у процесі прийняття рішень на всіх рівнях влади, посилення конкуренції і відповідальності за результати й наслідки прийнятих та реалізованих рішень.

5. Створення механізмів рівноправного діалогу страхових організацій, страхувальників та держави з ключових питань розвитку, результати якого стають основою нормативних рішень, що приймають.

6. Підтримка суб'єктів страхового ринку у питаннях самоорганізації.

7. Відновлення довіри суб'єктів страхового ринку до державних інститутів, боротьба з корупцією на основі формування процедур і правил контролю за діяльністю органів влади.

8. Реалізація політики розвитку конкуренції і жорстке прискання будь-яких проявів монополізму для забезпечення рівних умов діяльності, за яких перемагають найефективніші страхові організації.

9. Створення умов для того, щоб страхові інновації стали головним інструментом конкурентної боротьби.

10. Повномасштабна інтеграція страхового ринку України у світовий страховий простір. Щоб досягти бажаних цілей, треба створити інституційну систему для вироблення стратегії модернізації, сумісну з наявними культурними, політичними й інституційними обмеженнями, систему інтерактивного управління зростанням страхового ринку. Її функціонування повинне спиратися на такі коаліції інтересів, які в нинішній ситуації мають шанси стати коаліціями дії.

Список використаних джерел

1. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://nfp.gov.ua/content/informaciya-pro-stan-i-rozvitok.html>.
2. Підсумки діяльності страхових компаній України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://forinsurer.com.ua>.
3. Стратегія розвитку страхового ринку України на 2012–2021 роки [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ufu.org.ua/about/activities...initiatives/5257>.

I. RUD, I. KOPUTINA
Mykolaiv

MARKET DEVELOPMENT PROSPECTS INSURANCE OF UKRAINE

The article is devoted to systematize issues that hamper the development of the domestic insurance market. Considered the number of insurance companies, the results of the insurance market, internal and external risks, which are being insurance market. The characteristic of the main indicators of the insurance market and conducted their analysis. The influence of internal and external risks to the development of the insurance market. A perspective of the insurance market of Ukraine.

Key words: insurance, insurance market, insurance companies, risks.

І. Ю. РУДЬ, І. В. КОПЫТИНА
г. Николаев

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СТРАХОВОГО РЫНКА УКРАИНЫ

Статья посвящена систематизации проблемных вопросов, тормозящих развитие отечественного страхового рынка. Рассмотрены количество страховых компаний, результаты деятельности страхового рынка, внешние и внутренние риски, под которыми находится страховой рынок. Данная характеристика основным показателям деятельности страхового рынка и проведения их анализ. Освещены влияние внешних и внутренних рисков на развитие страхового рынка. Предложено перспективы развития страхового рынка Украины.

Ключевые слова: страхование, страховой рынок, страховые компании, риски.

Стаття надійшла до редколегії 15.04.2015

УДК 339.172:330

О. В. СИДОРЕНКО

м. Київ

Sydorenko_Oxana@ukr.net

ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТЬ «БІРЖА» І «БІРЖОВИЙ РИНОК» У КОНТЕКСТІ ТЕОРІЇ ОРГАНІЗАЦІЙ

Стаття присвячена дослідженню понять «біржа» і «біржовий ринок» у рамках теорії організації. Робота спрямована на вирішення вивчення категорійного апарату економічної системи як біржовий ринок. Розкрито його теоретичну належність до організаційних інститутів. Встановлено, що біржовий ринок ототожнюється з категорією біржа, яка є унікальною, гібридною економічною системою, що поєднує риси ринку і організації. Обґрунтовано правомірність вважати біржовий ринок і біржі організаціями з усіма притаманними їм функціями, зокрема управління.

Ключові слова: поняття, біржа, біржовий ринок, організація, підприємство, система.

Ефективне функціонування будь-якої економічної системи, зокрема й біржових відносин, передбачає впровадження механізмів їх розвитку. Серед таких наука розглядає процеси управління, тому пошук шляхів розкриття кібернетичного потенціалу цих систем є важливим завданням в науці.

У цьому контексті біржова діяльність стає об'єктом інтересу як бізнесу, так і наукових досліджень. Проте в Україні біржовий ринок залишається поза системною увагою наукової спільноти. Ускладнюють ситуацію, визнані вітчизняною наукою, методологічні «провали» і «відсутність адекватної парадиг-

ми, здатної надати достатній науковий інструментарій для теоретичної інтерпретації і практичного запровадження необхідних реформацийних заходів» [18]. Зокрема, аналіз досліджень біржових відносин свідчить про те, що теоретична база недосконала, а біржова діяльність розглядається переважно як прикладна сфера, а біржі – як виключно ринкові інститути. Зокрема, науковці асоціюють біржі зазвичай із ринком чи обміном, і презентують їх в категоріях «біржовий ринок», «ринок біржової торгівлі», «біржова ринкова торгівля».

Проте, сучасні біржі вже не є, як в історичну давнину, просто «будівлями для